

Marian
BARBU

Calvaruri și daruri ale scrisului

Abstract

This is a bookreview of Bartolomeu Anania's volume of memories entitled Memorii ("Memoires"). During his life, the prelate had a series of crucial experiences such as the detention. He received the mission to promote the idea of peace in the USA. His book is a sign of wisdom.

Keywords: memories, orthodoxy, communism, detention, Bible translation.

Ajuns la vârsta patriarhilor, când înțelepciunea capătă orizonturi fără margini, fără limite, preaînvațatul Valeriu Anania și-a publicat, în 2008, la Polirom (Iași), o carte de *Memorii* (696 pagini).

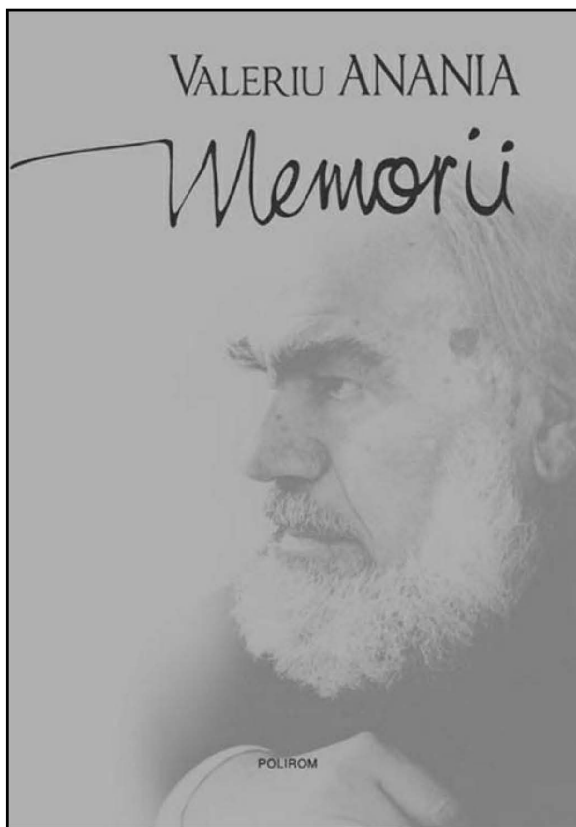
Dacă slavonescul *hvala*, cu sensul de strălucire, măreție, renume, n-ar fi concurat, prin popularitate, de latineștile *fama*, *famosus*, din care a derivat și franțuzescul *fameux* – deși cred că într-un plan semantic nu prea îndepărtat se întretaie benefic –, determinantul de întâmpinare, de calificare a volumului *Memorii* este de *fală*, în primul rând în cadrul genurilor biograficului. Aș spune, fără tăgadă, că *Memorii* armonizează toate componentele acestuia: *biografie*, *corespondență*, *jurnal intim*, *portret(e)* ș.a.; este o biografie în sine, sau, după o formulă a lui Kôlând Barthès, „structura unei existențe”.

Ocupându-se, în două rânduri (2002 și 2008), de *genurile biograficului*, prin cărți devenite de referință, istoricul literar Eugen Simion a căutat să pună în evidență, în folosul literaturii, stilistica parțială sau totală a

scriiturii de factură confesivă. Istoriceste, ea s-a înregistrat încă din antichitatea greco-latină (de ce nu, și asiatică), sporindu-și prezența prin diversitate, în Evul Mediu, ulterior, prin mișcările romantice, devenind o cauză pentru efecte scontate. Astfel că faptele și memoria s-au încadrat în suma bunurilor angajate în vederea unui scop, fiind înregistrate sub zodia momentului, sau a depozitării lor în scris ca orice zestre – fie făcută public, fie lăsată urmașilor. În fond, de o fi una, de o fi alta, memoriile sunt o formă de eliberare, de derobare a conștiinței, dar și a sufletului. Apoi, cu cât vârsta își adaugă neașteptate cercuri, sufletul iese înainte ca un steag al trupului, putând fi identificate o stare de gândire și un limbaj particular, adecvat acesteia.

Așadar, I.P.S. Bartolomeu Anania, arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului (din 1993), mitropolit al Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului (din 2006), după o căutată și împlinită activitate literară, cu premii naționale în domeniu, după o recunoscută depozitie religioasă în cărți de specialitate, a oferit (în 2001) o lucrare unicat ca valoare, după o cercetare științifică de muncă trudnică, depășind două decenii: o ediție jubiliară a *Bibliei*, cu textul *Vechiului Testament*, îndreptat după *Septuaginta*. Aici, spiritul enciclopedic, comparatist – prin sincronie și diacronie –, urcă și luminează poliglotismul savantului ca-ntr-un sistem de vase comunicante. Acum, în *Memorii*, el se mărturisește pe spații întinse de carte, organizată prin voia autorului, în două părți, fiecare cu un *Cuvânt înainte*: primul datează din 9 mai 1974, cu indicatorul de spațiu american – Detroit, al doilea consemnează „Cluj, februarie 2004”.

Prima parte se prezintă mai unitară, cuprinzând o biografie foarte tensionată, văzută de aproape, meticolos, veridic. Dacă termenul n-ar tinde să se compromită, aș zice că *obiectiv/obiectivitatea* se diferențiază pasional și alternativ *literar/documentar* la nivelul celor 12 secvențe, din care amintesc doar *Adolescență verzuie*, *Cărările pribegiei*, *Din nou, pe brânci*, *nella citta dolente*, *Sinistrul interludiu*, *Balans pe trambulină* etc. Multiplele ipostaze în care viața îl pune, cu voia sau

fără voia sa, îl determină pe autor, ca peste timp, să fie sincer cu sine însuși, fără tentația înfrumusețării sau a cosmetizării lucrurilor, chiar și atunci când își prezintă familia (părinții, frații), prietenii de școală, de facultate, colegii de politică sau de carceră. Sunt scene de viață, de existență crudă, pe care timpul nu le mai poate aduce înapoi și cu atât mai puțin nu le poate repeta. Nu numai că așa ceva este imposibil, dar nici dorita luminare a acestora nu se poate arăta mai darnică în alt fel. Oricum, viitorul biograf al autorului Anania va fi obligat să cântărească logic/legic toate avaturile

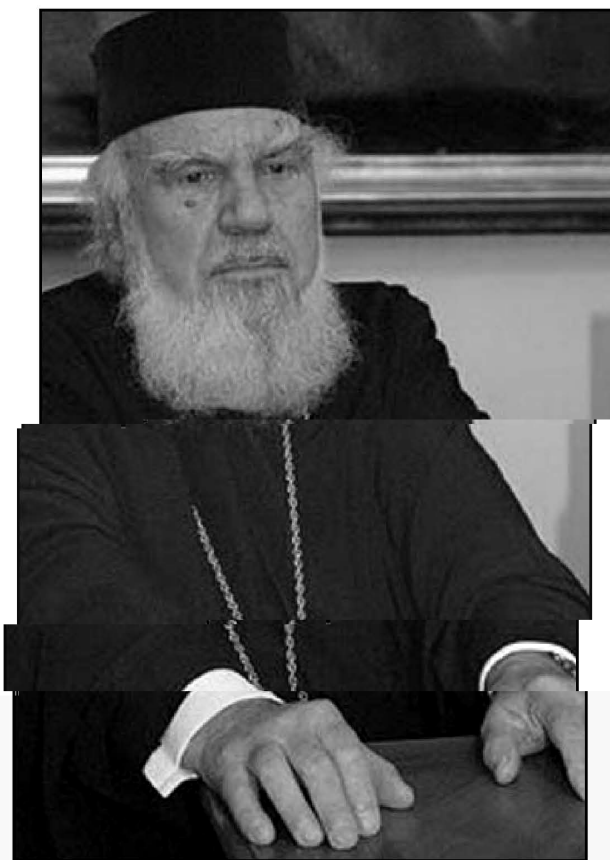
Biografia învățatului Anania se-ntretaie cu timpuri istorice, unele de tristă amintire, dar și cu ființe mai mult sau mai puțin slujnice, scăpărătoare de funcții și misiuni, aciuat în diverse medii ale unei lumi mereu în transformare rapidă.

Autorul s-a născut în 1921 (localitatea Glăvile, județul Vâlcea), deci după Marea Unire, într-o Românie gata să se modernizeze sub benefice influențe europene. Ceea ce era „ieri” în fașă, ca un licăr îndepărtat, după Primul Război Mondial, se aprinde, tinzând să ardă cu flăcări sub zodia celor două sisteme crescute: capitalismul și comunismul.

Derivatele lor, în toate țările europene (și nu numai!), au produs mutații și mutații care și astăzi sunt greu de cuantificat. Cei mai striviți – fiind deopotrivă și beneficiari – au fost oamenii, indiferent de rang, de ierarhie socială. În patul lui Prokrustes al unor asemenea stratificări, unii oameni au trebuit să se așeze, ori să încerce să i se sustragă. Toți se găseau sub vremuri, vorba cronicarului.

Alternativa oferită românilor după cel de-al Doilea Război Mondial i-a dus pe aceștia într-o înfundătură a vieții care părea de neschimbat până în Decembrie 1989. Și totuși, lasă a se-nțelege Valeriu Anania, lui personal i s-a deschis o poartă spre lumina libertății, în perioada 1966-1976: 11 ani a stat în America de Nord (S.U.A. și Canada), contribuind, îngrijind și supraveghind bunul mers al Bisericii Ortodoxe.

Reiese din tot acest periplu misionar ideea că românii trebuie și pot să se adapteze în alte spații ale vieții dacă păstrează și duc cu ei gândul de bine al lui Dumnezeu, pro-

cane. De aci, aflăm că Episcopia Ortodoxă Română din America a luat ființă ca instituție în 1929, dar că un spirit coordonator n-a avut decât în 1935, când a fost numit episcop Policarp Morușca. Nu prea târziu, acesta avea să constate că „în Lumea Nouă, religia e o problemă particulară a fiecărui cetățean.” Mai mult decât atât, o veche meteahnă a românilor – *dezbinarea* -, s-a amplificat incredibil, sporită fiind și de dezinteresul „oficialităților” din zonă și profitându-se și de distanța uriașă față de Patriarhia din București.

Acestora li s-au suprapus preceptele și ideologia comunistă care n-au făcut nicio dată loc prioritar Bisericii. Iată de ce putem spune că inițiativa Patriarhului Justinian de a-l trimite pe Valeriu Anania în America de Nord pentru a deschide nebănuite căi pacifismului și instaurării libere a ortodoxismului în cât mai multe regiuni locuite de români, s-a dovedit o adevărată revelație, fiind extrem de productivă.

Ca-ntr-un *respiro* binevenit după o activitate încordată, Valeriu Anania își regăsește

tempoul de scriitor profesionist, e drept, cu intermitențe, în locuința episcopală din Detroit, („de pe strada Riopelle, nr. 19959”), dar cu un sejur prelungit și compact în Honolulu, Hawaii. Drumul cunoașterii începe aici de la familia poetului și publicistului român Ștefan Baciu, a cărui soție era din părțile vâlcene, extinzându-se vizibil la oameni din cele mai diverse locuri ale pământului, la instituții de cultură, magazine și poștă, la apele liniștite ale oceanului învăluitoare.

Impresiile din perioada hawaiiană sunt oferite în diferite forme: de atelier literar (*Fișe pentru un roman*, *Texte dramatice ne varietur*) sau de jurnal. Prima dată înscrisă în jurnal este 29 decembrie 1970, ultima, 21 iunie (luni) 1971.

Însemnările sunt aproape zilnice, conținând un ingenios și deloc exotic panoramic informațional al unui prelat. Jurnalul derulează tot ceea ce înseamnă viața cotidiană – de la cumpărături și bucătărie, până la plimbări în aerul diversificat al oceanului, la vizite și conversații pe plajă ori în spații închise, neuitându-se rugăciunile obligatorii, zi de zi, seară de seară.

În perioada hawaiiană, Valeriu Anania și-a conceput sau definitivat o parte din scrieri: *Miorița*, *Meșterul Manole*, *Steaua Zimbrului* (teatru), *Străinii din Kipukua* (roman). Citește în permanență, interesat de mitologia Hawaiiilor, provocându-și imaginația pentru poeme, studii comparate, povestiri (în ciclul *Legende de Hawaii*), iar în *Du-te vreme, vino vreme* „nu mai știu câte versuri migălite de-a lungul unei vieți, se cerea, practic, rescrisă”.

În ciuda interesului arătat cu prioritate literaturii, cărturarul misionar nu și-a uitat răspunderile de la Episcopie: corespondența (cu mulți români din țară: editori, regizori, scriitori, rude), grija pentru apariția revistei „Credința” și angajamentul ferm de a scrie zilnic *ce și cum*, urmare a promisiunii făcute lui Pat Pâslaru, la plecarea din Detroit. Așa s-a născut un *Hawaiian Diary*, pe care l-a recuperat foarte târziu, reprodus în versiune românească, – potrivit scriitorul, „cu foarte mici intervenții” – , și inclus în actualul volum de *Memorii*.

Un personaj luminos se desprinde din întreg jurnalul, purtând numele de Mira. Blăgia și sursurii, putând așezarea în măruri în ture înne cultul eruditului și talentatului Valeriu Anania, fiindu-i partener ideal în comentariile despre literatura lumii ori despre cea a românilor rămași în țară sau risipiți aiurea. Nici mediile universitare din Honolulu nu sunt ocolite de scriitorul român, preocupat îndeaproape ca sănătatea să-i fie restabilită, adusă la starea normală, optimă.

Întregul jurnal descrie un sejur american pe care învățatul român l-a folosit admirabil, explorând o parte din spațiul miraculos al Oceanului Pacific, despre care unii dintre noi știm, poate, doar câteva date geografice, dar cu siguranță nu aspecte de istorie, cultură, viață concretă. Este cu atât mai interesantă experiența cu cât ne gândim că avionul este singurul mijloc de transport pentru a ajunge în statul Hawaii, cu munții și văile sale, vulcani, bulevarde, oficii sociale de toate categoriile pentru cei aproape 1.300.000 de locuitori, întreg statul cuprinzând 16.635 kmp (în 2004).

Jurnalul rămâne un documentar captivant, fie sub raportul informației fruste, dar și al scriiturii mereu diferențiate, abilă și în context. De fiecare dată, aproape la fiecare însemnare din jurnal, intevine ochiul critic, paznicul analizei și confortului stilistic. Aleatoriu, transcriu o notă:

„Duminică, 24 ianuarie [1971]. Trezit la ora 11, am lipsit iarăși de la Biserică. De altfel, nu am sentimentul vinovăției. Mergând la o biserică neortodoxă, îmi dau seama că în sufletul meu lucrează mai mult curiozitatea decât evlavlia. Așa că mi-am făcut rugăciunile acasă, ceea ce pare a fi lucrul cel mai bun în astfel de circumstanțe.

Azi nu am ieșit. Am bătut la mașină *Aquaforte* și am scris *Pagini de jurnal*, pentru *Noi*, despre moartea lui Streinu și Comarnescu, după niște notițe pe care le am cu mine. Text revizuit, scurtat și dactilografiat.

Am schițat o genealogie completă a teribilei Pele, zeița hawaiiană a focului. Cred că următoarea legendă e pe cale de a fi scrisă în curând.

Lucrând până la ora 3 dimineața, am realcătuțit întregul tablou al treilea din

S.[teaua] Z.[imbrului], reșezând câteva scene. O idee nouă și bună: să intensific duranțiasimulrmonentului. Când șteaua zimbrului pierde, Dorna devenind nebună și păstrând-o astfel în scenele următoare. Acum trebuie să revizuiesc scena hotărârii pentru luptă a lui Bogdan; Dorna se va întretăia cu această hotărâre într-un mod mai tragic. Găselnița mi se pare excelentă. În unele situații, tragicul e mai bine exprimat prin râsuri nebune decât prin lacrimi sincere.”

Luând în calcul numărul de pagini rezervat însemnărilor hawaiine, (aproape o sută), putem preciza că ele constituie epicentrul părții a doua din *Memorii*. Înainte de jurnal sunt așezate notele cu substanță religioasă, iar după acestea, scurte medalioane: Lică Herșcovici, Mihai Iancu, Constantin Antonovici, Ion Cârja, Nicu Caranica, George Uscătescu, Mircea Eliade, Mira Simian.

Despre distinsa soție a lui Ștefan Baciuc, scriitorul Valeriu Anania compune texte ca un fiziolog, ca un reporter analist. Începe *ex abrupto* : „Mira Simian este, practic, eroina principală a *Jurnalului hawaiian*, așa încât evocarea ei aici va fi, oarecum, sumară și epilogică. După plecarea din Honolulu, am continuat să comunicăm prin corespondență. Eram prietenul ei cel mai apropiat și, în momentele ei dificile (care nu erau puține și nici simple), mărturisirea că întotdeauna găsisese în mine pe cel care avea puterea s-o liniștească, s-o încurajeze, să-i redea optimismul și puterile de care avea nevoie.”

Pe parcursul celor 6 pagini, textul trece ușor de la evocare la evidențieri epistolare, din care reiese dorința arzătoare a femeii cultivate de a ocupa o catedră universitară chiar în Honolulu. După multe peripeții, și datorită subiectului ales – *Sentimentul morții în teatrul lui Eugène Ionesco* – , unele dintre ele provocate chiar de autorul *Scaunelor*, care refuza categoric să-și recunoască drept ascendenți pe Caragiale și Urmuz (nu mai zic de G. Ciprian!) – Mira Simian a obținut doctoratul la Universitatea din Strasbourg.

Câteva fugare adnotări despre Monica Lovinescu și Virgil Ierunca (oltean și el) îl recomandă pe istoricul literar Valeriu Anania nu numai cu știință de carte, dar și cu simțul măsurii, al echilibrului.

Într-o nouă ediție revizuită deja, sunt atașate zece fișe de biografie implicată în meandrele timpului, de după 1976, după venirea în țară. Una dintre aceste fișe reprezintă un comentariu pertinent al analistului neînrolat politic, cu simțul verbului încă viu. Titlul fișei își recomandă singur valențele conținutului: *Eu și Securitatea între 1965 și 1976*.

Cu o luciditate demnă de un chirurg, cărturarul Valeriu Anania explică pe-ndelete refuzul său de a se converti, relațiile avute cu propria ființă, înlăturând constant ipotezile accidente psihologice, ce puteau fi oricând speculate, căci îi pierise entuziasmul verde din adolescență, în sine sedimentându-se treptele independenței. Scrie eminescian, aș spune că nici la stânga, nici la dreapta, ci deasupra. Aceasta ar fi forma de comportament a personalităților accentuate.

Așadar, după degajate și substanțiale interpretări, autorul scoate „din priză” corvoada textului în proză și cu „agenda mea pe anul 1976” scrie din nou... jurnal, începând cu ziua de 4 mai („Seara, un telefon de la sculptorul Constantin Antonovici: Ungurii pregătesc o demonstrație de stradă la New York pe tema Ardealului”) și terminând cu 4 februarie 1977, când, timp de douăzeci de minute s-a întreținut cu ambasadorul S.U.A. la București și cu vice-consulul acestuia.

De la acea dată s-au terminat și tracări înaltului prelat și scriitor. De aceea, o serie de alte subiecte – colaborarea cu patriarhii Justinian Marina, Iustin Moisesescu și Teoctist Arăpașu, retragerea la Văratec, explicațiile pertinente privitoare la noua versiune a *Bibliei*, la o fugară și îngăduitoare creație de tip stampă despre București (*Cetatea culturii*) și altele despre schimbările din cadrul Bisericii Ortodoxe Române – țin tot de faima (parcă îi zisesem fala!) biograficului, desfășurat sub formă de evantai chinezesc, adică larg, liniștitor, fiecare dintre pliuri având o altă coloristică – informațională și stilistică.

Nu numai prin masivitatea numărului de pagini conținute, volumul de *Memorii*, semnat de Î.P.S. Bartolomeu Anania cu

numele său de scriitor, rămâne un eveniment editorial, ci și prin densitatea informațiilor care traversează epoci și destine, regimuri politice, mentalități, realizări și deviații, produse în România, dar și în Europa, S.U.A., Canada, India sau Etiopia. Oricum, cartea, tipărită în condiții grafice aparte, cu un portret al autorului în sepia pe copertă, este o bună dovadă a faptului că, de cele mai multe ori, conținutul dictează forma.

Memoriile rămân un reper bibliografic, atât pentru autor, cât și pentru instituții de cultură, de politologie, de manifestare a credinței ortodoxe, în orizontul căreia Biserica trebuie să viețuiască în libertate, prin cugetare către Dumnezeu.

11 noiembrie 2009

N.B. Cronicărește, scriitorul Valeriu Anania își evaluează din mers „însemnările”, fiind chemat spre rosturi misionare, precizând: „Le-am scris în grabă, cu ochii pe calendar, fără meșteșug și fără pretenții, căutând să le țin amintirilor o curgere în timpul lor, care suferă de unele aproximații”.

Nu comentez în vreun fel indicativul clasic ca memoriile să fie publicate postum, precizându-se unele detalii: „ele să nu fie date publicității decât după ce vor fi trecut cinci ani de la moartea mea, în afară de cazul că împrejurările vor porunci altfel”. Numai că împrejurările, de timp, dar și de spațiu, au făcut ca în 2008 să ne bucurăm de un tom minunat, doldora de informații infiltrate fericit în relatări, comentarii deschise, analize, jurnale, medalioane ș.a., adevărate oglinzi retrovizoare ale unei vieți așa cum a fost (împrumutând o expresie de la Nicolae Iorga).

Încă o precizare, tot a autorului: „întâia parte a *Memoriilor* mele a fost transcrisă pe suport electronic după manuscrisul original de pe hârtie, cu foarte rare intervenții, în 2007-2008.” Partea a doua a *Memoriilor* s-a înfăptuit „după o pauză de treizeci de ani”, de data aceasta la computer („Nici acum nu urmăresc efecte stilistice; îmi propun doar să fiu veridic”).